

УДК 378.04

І. В. Продан,

аспірат, асистент

(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)

ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВНЗ

У статті розглянуто модель особистісно орієнтованого навчання, яку ми розглядаємо як процес організації самостійної роботи студентів. Особистісно орієнтований підхід при організації самостійної роботи передбачає виявлення і врахування індивідуальних психологічних особливостей студента, його здібностей і схильностей, що забезпечує індивідуалізацію фахового навчання і виховання, формування творчої індивідуальності.

Практика показує, що у зв'язку з високими темпами науково-технічного прогресу, отриманих у ВНЗ знань, вмінь та навичок, які вимагає від випускника професійна діяльність не досить. Крім того, випускники вітчизняних ВНЗ підготовлені більше, як виконавці. Вони мало готові до постійної самоосвітньої діяльності, ще не здатні адекватно реагувати на професійні умови, які швидко змінюються, нестандартно мислити, брати на себе відповідальність і швидко приймати потрібні рішення. Тому, розглядаючи професійну культуру як продукт навчання, ми пов'язуємо появу даного продукту, насамперед, з саморозвитком індивіда, з його не стільки технологічним, скільки з особистісним зростанням [1].

Таким чином, важливою складовою методологічної бази нашого дослідження є ідеї особистісно орієнтованого підходу до підготовки фахівців з високим рівнем професійної культури, метою якого, як відзначила Є. Бондаревська: "не сформувати й навіть не виховати, а знайти, підтримати, розвинути людину в людині й закласти в ній механізми самоосвіти, самореалізації, самозахисту, самовиховання й інші, необхідні для становлення самобутнього особистісного образу й діалогічної, і безпечної взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією" [2: 11]. У 60-90 роки про необхідність використання особистісно орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі акцентувалося в працях В. Давидова, А. Петровського, О. Савченко, В. Сухомлинського, Б. Федоришина та ін.

Ця теорія спирається на дослідження, орієнтовані на особистісно розвиваючі функції навчання й виховання (І. Бех, Г. Бал, С. Гончаренко, В. Рибалка, В. Серікова, І. Якиманська).

Основною метою особистісно орієнтованої парадигми освіти ми бачимо в її здатності ліквідувати руйнівний вплив науково-технічної революції, повернутися до проблем людини, розвинути у майбутніх фахівців та реалізувати на практиці механізм високої культури самоосвіти, вирішити протиріччя між вимогами суспільства до підготовки професійних фахівців і можливостями освітньої системи.

Тому **завданням даної статті** є дослідження особистісно орієнтованої парадигми навчання, та спроби реалізувати на практиці механізм самоосвіти при підготовці майбутніх фахівців засобами самостійної роботи.

Ідеї самореалізації, саморозвитку, самовизначення й самоактуалізації, проголошені синергетикою, гуманістичною філософією й психологією (М. Бердяєв, А. Маслоу, К. Роджерс, Ж. Сартр, В. Франкл, Е. Фромм та ін.) виявилися особливо затребуваними в сучасній соціокультурній ситуації, що визначило появу особистісно-орієнтованої парадигми освіти, спрямованої на перетворення студента в справжнього суб'єкта навчального процесу, який повноцінно реалізує в ньому свій спосіб життєдіяльності, свою індивідуальність, свій творчий потенціал, а викладача – в організатора, координатора діяльності студента, у сполучену ланку між ним і культурою, що забезпечує входження студента в культуру й самовизначення в ній.

Ми поділяємо думку О. Савченко, якій вказує, що найголовнішими ознаками особистісно орієнтованої освіти є багатоваріативність методик, уміння організувати навчання одночасно на різних рівнях складності, затвердження всіма способами цінності емоційного благополуччя й позитивного ставлення до світу, тобто внутрішня мотивація [3: 25].

Особистісно-орієнтоване навчання передбачає реалізацію в навчальному процесі особистісного підходу, який у педагогіці визначається так: "Особистісний підхід – орієнтація на особистість як ціль, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Він передбачає опору в освіті на природній процес саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості, створення для цього умов" [4].

Особистісно-орієнтований підхід при організації самостійної роботи передбачає виявлення і врахування індивідуальних психологічних особливостей студента, його здібностей і схильностей, що забезпечує індивідуалізацію фахового навчання і виховання, формування творчої індивідуальності.

Упровадження особистісно-орієнтованого навчання веде до зміни підходів в організації самостійної роботи студентів, про що йдеться в дослідженнях В. Луценко, М. Сичової, М. Чобітька, О. Якубовської та ін.

Дійсно, знання, отримані у процесі самостійної роботи, є найбільш повними та міцними. Формування вмінь працювати самостійно, формування творчих вмінь у суб'єкта діяльності варто розглядати в якості основних завдань самостійної роботи. Успішне оволодіння обраною спеціальністю можливо при умові активної і інтенсивної діяльності самого студента, тобто його самостійної роботи [5: 27].

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити основні підходи до визначення такого поняття, як "самостійна робота". Так, низка науковців вказують, що самостійна робота – це: 1) різноманітні види індивідуальної та групової пізнавальної діяльності студентів, які здійснюються ними на аудиторних заняттях і в позааудиторний час (Р. Нізамов, Н. Сагіна); 2) різноманітні типи навчальних завдань, які виконуються під керівництвом викладача (М. Гарунов, Л. Зоріна, Н. Нікандров, П. Підласистий, М. Скаткін); 3) система організації роботи, при якій управління навчальною діяльністю студентів відбувається за відсутності викладача і без його безпосередньої допомоги (В. Граф, І. Ільєсов, В. Ляудіс, О. Чиж); 4) робота студентів, яка проводиться за спеціальним індивідуальним навчальним планом, складеним на основі врахування індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів (С. Архангельський, Л. Деркач, І. Шайдур).

Ми розглядаємо самостійну роботу як спеціально організовану навчально-пізнавальну діяльність студентів з урахуванням їх індивідуальних особливостей, спрямовану на самостійне виконання навчальних завдань та формування самостійності, активності та творчих здібностей особистості.

На наш погляд, сутність самостійної роботи полягає в тому, що вона уявляє собою засіб організації і управління самостійною діяльністю студентів. Мета самостійної роботи полягає в формуванні самостійності як особистісної риси та важливої професійної якості студента, суть якої полягає в уміннях систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю викладача [6].

Як нам уявляється, найбільш істотною ознакою самостійної роботи є наявність опосередкованого управління самостійною діяльністю студентів.

У методиці вищої школи самостійна робота розглядається в двох аспектах: як специфічна форма навчальної діяльності і як засіб навчання (прийом). Самостійна робота є обов'язковим компонентом навчальної та науково-дослідницької роботи студентів. Її ефективність значною мірою визначає якість професійної підготовки у ВНЗ [7].

У даному випадку, по місцю виконання самостійна робота поділяється на аудиторну; позааудиторну під керівництвом викладача (індивідуальна, консультаційна робота); позааудиторну, опосередковану через програмний матеріал, мультимедійну техніку. По формі звітності: письмова та усна.

Ми підтримуємо думку дослідників, які вважають, що засобами організації і реалізації самостійної роботи є автоматизовані курси навчання, навчальні програми, програмні посібники, а прийомами самостійної роботи є, відповідно, робота з навчальними посібниками, виконання лабораторно-практичних робіт, комплексних завдань.

У свою чергу самостійна робота студентів відрізняється від інших видів роботи тим, що студент сам ставить собі мету, для досягнення якої він обирає собі завдання і вид роботи. Ступінь самостійності індивідуальної роботи може бути різною. Спочатку студенти виконують завдання з попереднім (фронтальним) розбором, копіюючи зразок, спираючись на інструкцію або алгоритм. По мірі оволодіння знаннями і вміннями ступінь самостійності зростає, студенти можуть працювати по більш загальним, не деталізованим завданням. Самостійна робота під контролем викладача може бути однаковою або різною по змісту і формі, викладач повинен підібрати індивідуальні завдання для студентів усіх рівнів підготовки, забезпечити дидактичними матеріалами.

Передусім, самостійна робота припускає використання пояснювально-ілюстрованого, репродуктивного, частково-пошукового, дослідницького методів навчання.

Аналізуючи отримані дані, ми можемо зробити висновок, що самостійна робота студентів у контексті особистісно-орієнтованого навчання може бути ефективно реалізована при виконанні наступних напрямків:

1. Визначення характеру самостійної роботи згідно виду майбутньої професійної діяльності.
2. Відбір та дозування навчального матеріалу.
3. Розробка методичного забезпечення.
4. Створення системи лабораторно-практичних робіт.
5. Наявність тестових завдань з ключем для самоконтролю.

Проаналізувавши ідею особистісно орієнтованого підходу до підготовки фахівців, ми визначили, що особливу актуальність набуває розвиток у майбутніх фахівців високої культури самоосвіти, яку ми розглядаємо як процес організації самостійної роботи студентів у ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Мала Т. В. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з книжкового дизайну у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. В. Мала. – Луганськ, 2008. – 290 с.

2. Бондаревская Е. В. Гуманистическая парадигма личностно ориентированного образования / Е. В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – № 4. – С. 11–17.
3. Савченко О. Я. Ціннісні орієнтації шкільної освіти / О. Я. Савченко // Філософія освіти 21 століття : проблеми і перспективи : методологічний семінар, 22 листопада 2000 р. : зб. наук. праць. – Вип. 3 / За заг. ред. В. Андрушенка. – К. : Знання, 2000. – 520 с.
4. Бондаревская Е. В. Личностно ориентированное образование : опыт разработки парадигмы / Е. В. Бондаревская. – Ростов н/Д., 1997. – 28 с.
5. Еременко Т. А. Формирование профессиональной компетентности будущих педагогов дизайнера средствами самостоятельной работы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Татьяна Анатольевна Еременко. – Челябинск, 2008. – 181 с.
6. Пидкасистый П. И. Самостоятельная деятельность учащихся / П. И. Пидкасистый. – М. : Педагогика, 1981. – 78 с.
7. Ужик В. О. Педагогічні основи організації самостійної роботи студентів / В. О. Ужик. – К. : Вища школа, 1981. – 23 с.

Матеріал надійшов до редакції 18.04. 2011 р.

Продан И. В. Использование личностно ориентированного обучения в процессе формирования профессиональной культуры будущих специалистов в ВУЗе.

В статье рассмотрена модель личностно ориентированного обучения, которую мы рассматриваем как процесс организации самостоятельной работы студентов. Личностно ориентированный подход при организации самостоятельной работы предусматривает выявление и учет индивидуальных психологических особенностей студентов, его способностей и склонностей, которые обеспечивают индивидуализацию обучения и воспитания, формирование творческой индивидуальности.

Prodan I. V. The Use of Personality-Oriented Education in the Future Experts' Professional Culture Formation in the University.

This article considers a model of personality-oriented education, which we regard as the process of organizing students' independent work. The personally-oriented approach in the independent work organization involves the identification and registration of the students' individual psychological characteristics, their abilities and inclinations, which provide the individualized training and education, formation of the creative personality.